

УДК 001.1:101:124.5:13

ЛЮДИНА ЯК УНІВЕРСУМ НАУКИ

Найдьонов О. Г.

Джерелом знань для сучасної науки стає людина: її фізична (біологічна), душевна (психічна) та духовна (релігійно-моральна) складові. Людина має стати універсумом науки.

Ключові слова: людина, універсум науки, антропний принцип.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Класична наука (XVII-XIX ст.), досліджуючи свої об'єкти, прагнула усунути по можливості усе, що відноситься до суб'єкта, засобів, прийомів і операцій його діяльності. Таке вилучення розглядалося як необхідна умова отримання об'єктивно-істинних знань про світ. Тут панував об'єктний стиль мислення, прагнення пізнати предмет сам по собі, безвідносно до умов його вивчення суб'єктом пізнання. Початковий пункт некласичної науки (перша половина XX ст.) пов'язаний з розробкою релятивістської і квантової теорії, що відкидає об'єктивізм класичної науки. Некласична наука виключає уявлення реальності як чогось не залежного від засобів її пізнання, від суб'єктивного чинника. Вона осмислює зв'язки між знаннями про об'єкт пізнання і характером засобів і операцій діяльності суб'єкта. Експлікація цих зв'язків розглядається як умова об'єктивно-істинного опису і пояснення світу. Постнекласичній науці (друга половина XX – початок XXI ст.) притаманна характерна риса: постійна включеність суб'єктивної діяльності в “тіло знання”. Вона враховує співвіднесення характеру отримуваних знань про об'єкт не лише з особливістю засобів і операцій діяльності суб'єкта, що пізнає, але і з її ціннісно-цільовими структурами. [1] Таким чином, розвиток сучасної науки напряму залежить від знань про людину.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Про людиноцентричність науки у світі інтенсивно заговорили приблизно із середини минулого століття. Одним із найяскравіших з когорти представників антропоцентричного розуміння дійсності є американський дослідник В. Каттон [2]. В Україні тема ця стала особливо обговорюваною на початку нинішнього століття і в межах статі можна окреслити лише основні підходи. Займався оцінкою альтернативних парадигм людиноцентризму та людинокосмізму концепцій людини в природничонауковому пізнанні М.А.Ожеван [3]. Людину в

есенційних та екзистенційних вимірах фундаментально досліджують, зокрема В.Г.Табачковський, А.М.Дондюк, Г.І.Шалашенко, Н.В.Хамітов [4]. Філософію людиноцентризму в освітньому просторі всебічно представив В.Кремень [5]. Людиноцентризм стає домінантою соціокультурних вимірів людського буття і, відповідно, філософських досліджень [6].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Незважаючи на такий широкий підхід філософів до питання зміщення фокуса сучасної науки з неживої природи на живу природу, з живої природи тварин і рослин саме на людину, як найважливішу частину живої природи, все ж залишаються невирішені раніше частини загальної проблеми. До них в першу чергу відноситься питання перетворення людини в головну тему наукових пошуків на основі нових парадигм, які закладені в Першокнигах людства.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Ціллю статті є обґрунтування необхідності зміни ієрархії наукового знання, коли природничо-наукове знання поступається своїм місцем наукам антропологічного спрямування. Людина має стати універсумом науки. Ця максима чітко і послідовно простежується у Ведах, Авесті, Біблії, Корані.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Більша частина наукового загалу дотримується загальноприйнятої думки, що відновлення морального статусу людини є запорукою існування техногенної цивілізації. Так, видатний російський філософ В. Стьопін пише, що постнекласична наука має втілювати ідеали “відкритої раціональності” і брати активну участь у пошуках нових світоглядних орієнтирів, що визначають стратегії сучасного цивілізаційного розвитку. Нові світоглядні орієнтири вказують на те, що мораль людини набуває вирішального значення для виживання, фактично спасіння людства під загрозою екологічного, військового чи демографічного колапсу [7, с.168].

Сучасний переворот у науці пов’язаний із тим, що “всім сущим”, тобто універсумом для неї стає людина. Людина для науки виступає не лише предметом і метою, але й джерелом знань: її фізична (біологічна), душевна (психічна) та духовна (релігійно-моральна) складові.

Ю.М.Канигін та В.І.Кушерець пишуть, що наука майбутнього основну свою увагу зосередить на “внутрішніх”, тонкоматеріальних аспектах проявленого світу, “цими аспектами виявляться, насамперед, “генетика” та душевно-духовні риси людини” [8, с.235].

Людина - унікальна й універсальна істота, в ній співвідноситься внутрішнє і зовнішнє (біологічне і соціальне) – за Е.Дюркгаймом – *homo duplex*. Людина є істотою історичною і має інваріантну сутнісну природу. Особистість не піддається розчленуванню і залишається за межами раціонально-аргументованого судження;

діалектична ідея розвитку на сучасному етапі актуалізується в поєднанні буття й еволюції людини. Розуміння людини як творця соціально-історичної еволюції зумовлює обмеження принципу причинності і змушує враховувати багатофакторну детермінацію в контексті системності, дискурсверифікаційних дескрипцій, інтеркогеренції.

Г.Сковорода розглядав людину як Мікрокосм на відміну від Макрокосму – Всесвіту. Сама людина стає універсальним джерелом знань, і подальший розвиток науки означатиме концентрацію уваги та зусиль на тому, щоб збагнути глибини внутрішнього світу людини як Мікрокосму (“згорнутого Всесвіту”). Це – новий і найважливіший аспект антропологізації досліджень. В свій час до нього закликав французький філософ і математик Б.Паскаль.

Людина, зрозуміло, і раніше була предметом науки, але переважно лише двох її галузей – антропології та медицини. Що стосується біології та генетики, то вони більше вивчали... горох і дрозофілу (на них, зокрема, відпрацьовувалися закони спадкування). Навіть у соціальних науках, особливо марксистської орієнтації, людина як особистість була відсутня. Їхнім предметом були класові та інші відносини, продуктом яких нібито виступала людина.

Вказаний поворот до людини пов'язаний насамперед із новим розумінням феномена життя (живого організму), що, у свою чергу, зумовлено комп'ютерною метафорою. Ця метафора підводить нас до розуміння життя як функції Вищого Розуму, а живого організму – як комп'ютера найвищого (недоступного людському розуму) рівня [9, с. 215].

Це стало особливо зрозумілим із середини ХХ століття, коли генетикам відкрилася запаморочлива розумово-керована складність внутрішньоклітинних і міжклітинних взаємодій. Так в Україні харківські генетики залишаються лідерами за цілою низкою напрямів генетики людини. У своїх дослідженнях вони вийшли на світовий рівень наукових досягнень не тільки в області медичної і клінічної генетики, що вивчає різні хворобливі прояви спадкових особливостей, але і психогенетики, і демографічної генетики, яка приділяє увагу генетичним особливостям українських громадян.

Виявляється, що людина живе, росте й умирає за закладеною в неї винятково знаннємісткою програмою. Але не тільки. Керівні сигнали цієї програми коригуються зовнішньою програмою, що не менш важливо враховувати під час аналізу біогенетичних процесів. Тут поневолі думки йдуть до Біблійного Слова – інформаційної основи всього сущого. “І життя було в Нім [у Богові – авт.]”, – говорить св. Іван [10].

До розшифровки цього “Слова” підключається вся наша наука! І не лише інформатика та кібернетика, а й інші науки, такі як хімія, фізика, електроніка (внутрішньоклітинні електронні взаємодії), психологія, не говорячи вже про

біологію та генетику. Ці знання вищого порядку у вигляді семантичної (значеннєвої) інформації Всевишній “делегує” живим організмам і, природно, людському організму як вищому з них.

Відомий принцип (його використовували Гегель і Маркс), відповідно до якого пізнання вищої (розвинутої) форми відкриває шлях для пізнання менш розвинених форм відповідної ієрархії (анатомія людини – ключ до анатомії мавпи). Звідси – через розшифровку людського організму відбувається пізнання всього живого як “концентрату” відомостей.

Сучасна наука, концентруючи свої зусилля на досягненні такого надзвичайно складного об’єкта пізнання як людина, не буде відвертатися від оточення людини – величезних земного і неземного світів, у яких вона живе та розвивається. Йдеться про зовсім новий – значеннєвий із позицій людини – ракурс збагнення простору людського перебування, простору земного, космічного, соціального, духовного (Божественного). Усе це з’являється як Макрокосм, співвіднесений із Мікрокосмом (людиною, “іскрою Божою”). Всесвіт (Вселенная - рос.) – від слова “вселяти”; цей фізичний простір – носій тонкої матерії (інформаційного поля, що з’єднує людину з Богом) [11].

Залишаються і фізичні, і хімічні, і біологічні, й інші галузі досліджень, але змінюється їхня ієрархія. Точка відліку вестиметься не від фізики (науки про мертву матерію), а від антропології (науки про людину). Увесь світ розглядається як “Дім людини”. І не з позицій його сутності, а з позицій людського змісту.

Планета Земля, як безпосередній “дім людини”, розташована в тій частині Чумацького шляху, що називають галактичною зоною перебування. Ця зона віддалена від центра Галактики приблизно на 28 000 світлових років. Лише тут концентрація хімічних елементів припускає існування життя. Ближче до центра Галактики життя неможливе через смертоносну радіацію та інші фактори. Ми як би поміщені в самий “престижний район” Всесвіту. Оце і є зміст (сєнс) Землі й усіх її параметрів! Інакше вона не могла б стати носієм живого, а, виходить, людини та її розуму!

Учені довели, що параметри Землі: її орбіта, нахил осі, швидкість обертання, енергетичне поле, “взаємодія” з Місяцем і Сонцем тощо, – все це ретельно спроектовано і точно сконструйовано. Найменша зміна вказаних параметрів була б згубною для людини, тобто порушено було б змістовну іпостась планети. В науці це зафіксовано через поняття “антропний принцип”.

Такі міркування (з позицій кінцевого людського та Божеського змісту) можна продовжувати нескінченно. Параметри води (її “поведінка”), атмосфери, сонячної активності – “усього на світі” з’явилися не “самі собою” (спонтанно), а вивірені з високою точністю, з використанням величезних знань Всевишнього, освоювати які й має наука майбутнього. До такого значеннєвого повороту наука виявилася

готовою лише із середини ХХ століття. Ми вже не на рівні віри й абстрактних доказів, а конструктивно переходимо від парадигми спонтанного виникнення та руху світу до парадигми Творіння, вивчаючи останнє в його “деталях” і конкретних алгоритмах [12].

Філософія, психологія, інші соціальні і гуманітарні науки також мають у своїх дослідженнях йти від людини (її Божеської природи). Ісус Христос говорить: “Царство Боже усередині вас”. Це, звісно, в ідеалі, як і те, що шлях людини – шлях від звіра до Бога. Соціально-психологічний макрокосм – “продовження” людини (її внутрішнього світу, душі). Соціальні науки майбутнього повинні будуть вирішувати питання “реалізації” ідеального царства Божого, закладеного в людині. Відомо, що заповіді Христа досі залишаються переважно на рівні декларацій, пожвавити які покликані наука й етика майбутнього.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Неконтрольоване зростання населення планети, нестача питної води і харчів, величезні смертоносні арсенали зброї, забруднення довкілля і втрата природою здатності до самоочищення – ці та інші, не менш важливі, фактори змушують людину звернутися до негайного розв’язання ситуації що склалася. Проголошена панацеєю наука виявилася неспроможною виконати це завдання скоріш за все через те, що людина прийняла, в свій час, неправильне рішення: надала пріоритет вивченню мертвої матерії на шкоду самопізнанню і всупереч Першокнигам людства. Інстинкт самозбереження змушує суспільство прийняти тепер вже правильне рішення – зробити людину універсумом науки, що унеможливує прийняття рішень, які шкодять нормальному життю людини на планеті. Людина як універсум науки – умова збереження життя людей на планеті. Мабуть оце і є спасінням людства?

Людина для науки має стати не лише предметом і метою, але й джерелом знань. Сама людина для сучасної науки стає універсальним джерелом знань. Сучасна наука має збагнути глибини внутрішнього світу людини як Мікрокосму.

Список літератури

1. Степин В. С. Теоретическое знание. Структура, историческая эволюция [Текст] / В. С. Степин. – М.: Прогресс-Традиция, 2003. – 744 с.
2. Каттон, Уильям Р. Конец техноутопии [Текст]: исследование экологических причин коллапса западной цивилизации / У. Р. Каттон; ред. пер. с англ. В. И. Постников. – К.: ЕкоПраво, 2006. – 256 с.
3. Ожеван М. А. Концепції людини в природничонауковому пізнанні (щодо оцінки альтернативних парадигм людиноцентризму та людинокосмізму) [Текст]: дис... д-ра філос. наук: 09.00.08 / Ожеван Микола Андрійович ; Київський ун-т ім. Т.Г.Шевченка. – К., 1993. – 294 л.
4. Людина в есенційних та екзистенційних вимірах / [В.Табачковський, А.Дондюк, Г.Шалашенко та ін.]. – К.: Наук. думка, 2004. – (Проект “Наукова книга”).

-
5. Кремень Василь Григорович. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі [Текст]: моногр. / В. Г. Кремень; АПН України. – 2-е вид. – К.: Т-во “Знання” України, 2010. – 520 с.
  6. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції “Людиноцентризм як домінанта соціокультурних вимірів людського буття.” Шості шинкаруківські читання [Текст]: наук. доп. та виступи, 26 квітня 2010 р. / Т-во “Знання” України, Ун-т сучасних знань, Ін-т філософії ім. Г. Сковороди НАН України; [редкол.: Кремень В. Г. та ін.]. – К.: [ХмЦНП], 2010. – 285 с.
  7. Степин В.С. Эпоха перемен и сценарии будущего / В.С. Степин – М.: ИФРАН, 1996. – 343 с.
  8. Канигін Ю.М. Програма Спасіння: Біблія в сучасному представленні / Ю.М.Канигін, В.І.Кушерець. – К.: Знання України, 2010. – 299 с.
  9. Канигін Ю. М. Біблія і сучасна наука [Текст] / Ю. М. Канигін, В. І. Кушерець. – К. : Знання України, 2005. – 226 с.
  10. Євангеліє від Івана: 1.4.
  11. Канигін Юрій Михайлович. Людина і цивілізація в контексті Біблії та інших Першокниг [Текст] / Ю. М. Канигін, В. І. Кушерець. – К.: Знання України, 2007. – 83 с.
  12. Абу-Рахме Фарид. И сказал Бог... [Текст] / Фарид Абу-Рахме; пер. с англ. Н. Проволоцкая. – Ровно: Живое слово, 2010. – 128 с.

Найдёнов А. Г. Человек как универсум науки // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия: Философия. Культурология. Политология. Социология. - 2011. - Том 24 (63). - № 1-2. - С.

Источником знаний для современной науки становится человек: его физическая (биологическая), душевная (психическая) и духовная (религиозно-нравственная) составляющие. Человек должен стать универсумом науки.

Ключевые слова: человек, универсум науки, антропный принцип.

Naydenov O.G. Person as a universe of science // Scientific Notes of Taurida National V.I. Vernadsky University. Series: Philosophy. Culturology. Political sciences. Sociology. – 2012. – Vol. 24 (65). – №4. – P.

A person becomes the source of modern science knowledge: its physical (biological), emotional (psychological) and spiritual (religious and moral) components. Person must become a universe of science.

Keywords: person, the universe of science, the anthropic principle.